

Сольона І.В., викладач кафедри співу та хорового диригування

Луганський державний інститут культури і мистецтв

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ТВОРЧОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТА-ХОРМЕЙСТЕРА В НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація: У статті проаналізована специфіка хормейстерської діяльності з позиції професійно-творчої активності. Розглянуті головні умови формування професійно-творчої активності та різні форми організації учбового процесу, деякі критерії творчого процесу педагога-хормейстера.

Ключові слова: професійна майстерність, творча активність, хормейстер, емпатія.

Аннотация: Солёная И.В. Особенности формирования профессионально-творческой активности студента-хормейстера в учебно-познавательной деятельности. В статье проанализирована специфика хормейстерской деятельности с позиции профессионально-творческой активности. Рассмотрены главные условия формирования профессионально-творческой активности и разные формы организации учебного процесса, некоторые критерии творческого процесса педагога-хормейстера.

Ключевые слова: профессиональное мастерство, творческая активность, хормейстер, эмпатия.

Annotation: Solenaya I.V. Forming features to professionally-creative to activity of student-choir-master in to educational-cognitive to activity. In the article the specific of choir-master activity is analysed from position to professionally-creative to activity. The main terms of forming are considered to professionally-creative to activity and different forms of organization of scientific process, some criteria of creative process of teacher-choir-master.

Keywords: professional trade, creative activity, choir-master, empathy.

Постановка проблеми. Входження української вищої освіти в європейський освітній простір є важливою й вирішальною складовою загального процесу європейської інтеграції України.

У сучасних умовах реформування вищої освіти відповідно до вимог Болонського процесу актуальною проблемою є підвищення ролі якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

Критерієм успішної діяльності вищої педагогічної освіти виступає така якість підготовки майбутніх фахівців, яка визначається не лише сукупністю знань з основ методики навчально-виховної роботи, а й здатністю передавати ці знання в процесі живого й безпосереднього спілкування з учнями. Важливим аспектом гуманізації освіти є професійно-творча активність студентів оскільки саме вона розглядається як особлива форма самовираження майбутнього хормейстера. Уміння наповнювати практичну діяльність творчим змістом, вкрай необхідне для майбутнього хормейстера.

Огляд літератури. Аналіз психолого-педагогічних і методичних публікацій, узагальнення досвіду хормейстерів, вчителів музики, педагогів-інструменталістів, композиторів (М. Арановський, Л. Баренбойм, Л. Вахтель, Д. Кабалевський, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, Т. Челишева, Г. Ципін та ін.) дозволили виявити суперечність між адекватним розумінням і усвідомленням необхідності формування професійно-творчої активності суб'єкту і відсутністю цілеспрямованого розвитку названої якості.

Мета статті. Дана суперечність дозволила сформулювати проблему дослідження у виявленні педагогічних умов формування професійно-творчої активності в процесі учбово-пізнавальної діяльності студентів — майбутніх педагогів-хормейстерів. Вирішення поставленої проблеми є метою дослідження.

Актуальність і недостатня теоретична розробленість проблеми, осмислення суперечностей, а також труднощі, в практичній роботі педагогів учбових закладів зумовили вибір теми дослідження.

Дослідження відображає основні орієнтири формування професійно-творчої активності студента, в якості яких виступають особові функції свідомості: мотивуюча, рефлексивна, творчо-перетворююча, функція забезпечення рівня духовності життєдіяльності.

В процесі дослідження, на основі вивчення взаємозалежності сукупності різних елементів активності розглянуті головні умови формування професійно-творчої активності і різні форми організації вченого процесу, деякі критерії творчого процесу педагога-хормейстера.

Основна частина. Звернення до проблеми формування професійно-творчої активності особистості важливе для розуміння цілісної природи людини, механізмів розвитку його творчого потенціалу, самоактуалізації в професійній і соціальній діяльності.

Професійна компетентність педагога-хормейстера, готовність його до роботи з хором, виявляється в умінні створити хоровий колектив

Надійшла до редакції 29.03.2010

і в організації процесу освоєння та інтерпретації музичного твору. Проте якщо в процесі хорової діяльності відсутній професійно-творча активність диригента в її особових і когнітивних проявах, то цей процес не виконує нічого нового для продуктивно-творчого становлення хору, творчого саморозвитку особистості, вироблення суспільно-значущого продукту.

Тому головною проблемою хормейстерської підготовки стає конструювання достовірно творчого учбового процесу, в якому проявить себе і розвинеється творча особистість студента. Для цього необхідно проаналізувати специфіку хормейстерської діяльності з позиції професійно-творчої активності.

У розумінні творчої активності існують дві крайні точки зору. Одна крайність розуміє під творчою активністю те, що пов'язане з об'єктивною новизною і має соціальну значущість. Інша точка зору відзначає, що учбова діяльність зв'язана з творчістю, оскільки для студента будь яка учбова робота пов'язана з новизною, тому студентів необхідно вчити творчо підходити до здобутку професійних знань, умінь і навичок в ході організуваної учбово-пізнавальної діяльності.

Для нашого дослідження дуже важлива друга точка зору. Вже у процесі хормейстерської підготовки студент самостійно стає творцем нових цінностей, відкриваючи в старому і давно відомому нові риси, відчуваючи глибокий сенс і красу у найпростішому хоровому виконанні, який підносить музичний здобуток до художнього творчого явища.

Аналіз сучасних вітчизняних (В. Андреев, С. Кульневич) і зарубіжних (А. Маслоу, К. Роджерс) джерел показав, що творчий потенціал особистості якнайповніше розкривається і розвивається за наявності сприятливих умов, при створенні учбової середовища, в якій могла б розвиватися творча активність студента. До головних умов формування професійно-творчої активності відносяться:

- створення комфортного психологічного клімату для прояву творчої активності студента;
- всемірне стимулювання професійно-творчої активності при роботі з хором;
- поблажливе відношення до «ризикованих заходів» та їх помилок;
- толерантність до особової оригінальності іншого, доброзичливого відношенні і захисті творців;
- зняття «перешкод відносно ініціативи» (П. Торренс)[5, с.45];
- виховання усвідомлення цінності творчих рис своєї особистості;
- виховання уваги до всіх властивостей навколишнього середовища.

Умовами, що дозволяють активізувати творчий розвиток студентів виступають також різні форми організації учбового процесу: індивідуальні, групові, колективні.

Індивідуалізація навчання створює умови для суб'єктного навчання, але при цьому вимагає від педагога напруги інтелектуальних, емоційних і фізичних сил. Ефективність індивідуальної роботи

над музичним твором у класі диригування багато в чому залежить від психологічних факторів: натхнення, волі, інтересу, емоційного настрою, які впливають на рівень художньо-пізнавальної активності студентів в учбовій діяльності.

Групова форма організації занять в класі диригування підвищує інтерес до навчання, позитивно впливає на мотивацію учбової діяльності, значно активізує творчий потенціал студента. Суттю даної організаційної форми є не факт наявності на уроці групи студентів, а певним чином організована їх спільна діяльність.

Колективна форма роботи студентів найбільш ефективна при організації класного хору. Розучування хорових партій, а потім хорової партитури відбувається при активній динамічній взаємодії і творчій активності студентів і педагога. Реалізується ідея взаємного навчання, що включає у посильний діалог всіх учасників музично-творчого процесу.

Психолог Д. Узнадзе, вивчаючи процес творчої активності, велику увагу приділив розробці проблеми установки. Цей напрям науки вивчає сферу активності людини, яка передує його звичайній свідомій діяльності. Про активну позицію установки і її визначальне значення в процесі діяльності говорить присутність в ній потреби і ситуації. Потреба і ситуація впливають на суб'єкт, формують його активність, а регулювальником його поведінки стає установка. «В процесі виникнення установки потреба асимілює ситуацію, унаслідок чого в установці відбивається ситуація, змінена відповідно до потреби...» [4, с.56].

Установка передбачає готовність студента-хормейстера діяти на основі свого емоційно-ціннісного відношення до проблемних ситуацій, що виникли в процесі репетиційної роботи, в певному напрямі. Вона забезпечує стійкий цілеспрямований характер походження вокально-хорової роботи і служить основою професійно-творчої активності студента.

Установку можна розглядувати як сполучну ланку між активною діяльністю і свідомістю. «Організуючи відомим чином свідомість, що йде назустріч мистецтву, ми заздалегідь забезпечуємо успіх або програш цьому витвору мистецтва» – пише Л. Виготський [2, с.247].

Вирішальну роль в спрямованості свідомості на художній об'єкт грає інтерес суб'єкту до певного виду творчості — вокально-хорової. Наявність інтересу, а потім виникнення творчої, активної установки впродовж всього творчого процесу буде стимулом, рушійною силою, енергетичним ресурсом активності суб'єкту.

Інтерес складається з трьох компонентів: емоційного – що характеризує ступінь залученості студента в даний вид творчості; волевого — що характеризує готовність особи діяти, акумулюючи творчий процес; пізнавального – визначаючого «наповнення творчого акту змістовністю» [3, с.28]

Інтерес, стосовно музично-педагогічної діяльності, має свою специфіку і ділиться на два компоненти: прагнення підвищити рівень власної

музично-педагогічної і хорової культури (у тому числі опанувати знання, уміння, навички) і бажання застосувати власний музично-педагогічний досвід для залучення дітей до музичного мистецтва, розвитку їх творчих і музичних здібностей. Без цілеспрямованого формування музично-педагогічної культури, дія другого компоненту згасає сама собою, оскільки студентові, що опинився в складній педагогічній ситуації не вистачає музичного досвіду, широти музичного кругозору. Ці музично-педагогічні проблеми гасять інтерес до творчості.

Величезний вплив на успішну учбову діяльність має сила мотивації. Діяльність студентів в процесі навчання має свідомо бути направлена на здійснення цілей навчання, що приймаються ними як особисто значущі. Учбова музично-педагогічна діяльність — є перш за все така діяльність, в результаті якої відбуваються зміни в самому навчанні та її продуктом є ті зміни, які сталися в самому об'єкті.

Домінуючим мотивом учбової діяльності студента виступає внутрішній, учбово-пізнавальний мотив, де найважливішим чинником мотивації навчання є інтерес і схильність студента до своєї майбутньої професійної музично-педагогічної і хормейстерської діяльності. В цьому випадку процес навчання приносить тому, що навчається більше емоційного задоволення, відчуття радості від придбаних знань, оволодіння загальноучбовими та професійними вміннями і навичками. Чим вище сила мотивації в діяльності, тим вище її результат.

Одним з необхідних компонентів творчої активності є емпатія, як емоційна чуйність і увага, співпереживання і співчуття до інших людей. Цією проблемою як необхідним компонентом творчості займалися діячі мистецтва К. Станіславський, О. Мейєрхольд, М. Чехов та ін. Розвиток емпатії супроводжує особисте зростання і стає одним з провідних його ознак (К. Роджерс, Е. Фромм, Д. Келлі, А. Маслоу). «Емпатія виявляється в прагненні надати допомогу і підтримку іншим людям», — пише психолог Л. Большунова [1, с.7]. Таке відношення до людей має на увазі розвиток гуманістичних цінностей особистості, безчогонеможила її повна самореалізація. Вміння встати на позицію іншої людини і з цієї позиції здійснювати дії та вчинки; здатність ідентифікувати себе з іншими людьми та їх проблемами — це ті якості, які допомагають підвищенню творчої активності на уроках диригування і заняттях хору, де студенти порівнюють свої знання і вміння між собою.

Таким чином, формування професійно-творчої активності студента-хормейстера можливо, якщо:

- забезпечена установка, спрямованість особі на отримання професії педагога-музиканта;
- має присутність та зростає інтерес до професійної діяльності, хорового мистецтва, до творчості (музичному, педагогічному);
- виявляється сила мотивації (внутрішні і зовнішні мотиви опанування професії педагога-хормейстера);
- виникає емпатія.

Психологи Л. Виготський, С. Рубінштейн, О. Леонтьєв та інші стверджують, що знання виникають

у людини в результаті власної діяльності, направленої на предмет пізнання. Але тільки в діяльності, організованій вчителем, творчий процес, процес пізнання і навчання відбувається найактивніше. Дану методику формування творчої пізнавальної активності студенти повинні засвоїти, щоб потім використовувати при навчанні учнів.

Узагальнивши, вельми різноманітні погляди на поняття професійно-творча активність, можна виділити деякі критерії творчого процесу педагога-хормейстера:

- уміння бачити виниклу проблему (педагогічну, музичну, хормейстерську та ін.);
- здатність мобілізувати необхідні знання (особистий досвід або досвід, узагальнений із спеціальної літератури) для висунення гіпотези, самостійного пошуку шляхів і способів вирішення поставлених завдань;
- прояв інтуїції і імпровізації в нестандартних музично-педагогічних випадках;
- узагальнення у вигляді висновків та гіпотез на основі спеціальних експериментів і спостережень, проведених в процесі хорових занять і виконавської практики;
- уміння оформити виникаючі думки (образи) в логічні, образні, вербальні структури; уміння створити в процесі руху до мети новий продукт, тобто художній образ.

Як показують дослідження Г. Шевченко, Е. Сет, Л. Яркіної та проведені експерименти, одним з дієвих засобів формування професійно-творчої активності студента в класі диригування буде спільне із студентами проектування учбової діяльності, відповідно до основних дидактичних принципів. Воно виступає основою становлення: майбутнього вчителя музики — хормейстера, і дозволяє педагогові задіювати і розвинути найважливіші особові якості студентів для оптимізації учбового процесу: рефлексію, критичність, толерантність та ін. Учбовий репертуар, відображаючи різні стилі і напрями в музиці, сприяє поповненню музичного «багажу» студента, допомагає зрозуміти стилістику і драматургію музичних творів, їх виразні і художні особливості.

Основними показниками професійно-творчої активності студента в класі диригування є:

- наявність стійкого інтересу до предмету диригування, пов'язаного з культурою хорового співу, престижності професії диригента;
- рівень музично-інтелектуального мислення, пов'язаного з осмисленням конструктивно-логічної організації звукового матеріалу, із здатністю знаходити схожість і відмінності, аналізувати і синтезувати, встановлювати взаємозв'язки в звуковому потоці;
- стійкість волевих зусиль: рішучість, цілеспрямованість, наполегливість, самовладання, ініціатива, а також зв'язок музично-слухових уявлень з волевою сферою, звукотворчою волею;
- ціннісні мотиви учення, що розуміються як входження в музичне мистецтво, отримання статусу педагога-музиканта;

– рівень опанування професійних знань, умінь і навиками, всемірний розвиток музичних здібностей, особливо в якому-небудь виді музичної діяльності (грі, диригуванні, співі, вигадуванні і так далі);

– самостійність і потреба в самоосвіті, виражена в постійній готовності до виконавської діяльності.

Навчаючи студентів диригуванню, педагог прагне розвивати його музичні, інтелектуальні і креативні здібності. Створюючи сприятливі психологічні умови, педагог спонукає у студентів потребу особової регуляції своїх здібностей.

Діалог, партнерство, співпраця, співтворчість особливо важливі для студентів на початковій стадії навчання, коли багато хто з них ще не має чіткого уявлення про професію хормейстера, не може самостійно проаналізувати здобуток, вирішити художньо-образні, технічні і музичні завдання.

Виховання творчої особистості процес тривалий і вимагає того, щоб сам педагог був творцем. Якщо педагог сам працюватиме за шаблоном, то ніякі зусилля не дозволять, студентів знайти якості творчої особи. У педагогічній співпраці немає методів виховання обов'язкових для всіх. Поза сумнівом, відсутність готових методик ускладнює роботу педагога, але вимушує постійно розширювати своє творче поле: знаходити свої власні прийоми і способи роботи з хором, розширювати музичний репертуар, переробляти новинки інших педагогів, застосовуючи активні форми навчання в подальшій роботі зі своїми студентами. Але в цьому випадку педагог повинен володіти не лише певними музичними і педагогічними здібностями, але і також знаннями і уміньми, які допоможуть виділити, вичленувати необхідний для творчої активності матеріал, при цьому орієнтуючись на певні принципи методологічного характеру :

1. Принцип цілісності, має на увазі перетворення вмісту, форм, методів, засобів хормейстерської підготовки, суб'єктів учбової музично-педагогічної діяльності, їх взаємодії при роботі по досягненню мети, спільний цілісний розвиток особистості студента.
2. Принцип необхідної різноманітності, що вимагає вживання різних музично-педагогічних методів, технологій, засобів навчання, використання науково обґрунтованих і педагогічно виправданих форм організації занять (у тому числі музичних): індивідуальні, групові, колективні.
3. Принцип ефективного управління, що передбачає доцільність вживання тих або інших форм і методів організації процесу пізнання на предметах диригентсько-хорового циклу.
4. Принцип зворотного зв'язку, що реалізується через самооцінку хормейстерської підготовки, її самокорекцію, через дискусію в спілкуванні з однокурсниками і педагогом на основі взаєморозуміння і пошани до чужої думки, через чергування індивідуальної і групової роботи.

Реалізація цих принципів вимагає від педагога великої підготовчої роботи: глибокого, критичного

аналізу методів і технологій, вивчення музичних і психологічних особливостей студентів різних курсів, створення умов для професійного, музично-педагогічного зростання та суб'єктивності студента.

Висновки. Виконаний аналіз показує широкі можливості предметів хорового циклу в розвитку професійно-творчої активності студента-хормейстера. Студент в процесі предметної підготовки здійснює складну творчу роботу освоєння музичного твору на основі самостійних потреб і мотивів. Умовами формування професійно-творчої активності студентів виступають різні форми організації учбового процесу: індивідуальна, групова, колективна, а також, якщо забезпечена спрямованість особистості на опанування професії, зростає інтерес до музичної творчості, виявляється сила мотивації і виникає емпатія.

Література:

1. Большунова Л.Н. Влияние музыкальных средств на развитие эмпатии личности. Автореферат дисс... канд псих. наук./ Большунова Лариса Николаевна — Новосибирск, 2000. — 17с.
2. Выготский Л.С. Психология искусства. / под ред. М. Ярошевского. — М.: Педагогика, 1987. — 344 с.
3. Маслоу А. Дальние пределы человеческой психики /А. Маслоу // Пер. с англ. А.Татлыбаевой. — СПб.: Евразия, 1999. — 432с.
4. Узнадзе Д.Н. Теория установки. / Под ред. Ш. Надирашвили. — М.: Воронеж: НПО «МОДЭК», 1997. — 448с.
5. Torrance P. The Nature of Creativity as Manifest in the Testing// The Nature of Creativity. / Sternberg, R.J. (Ed.). — Cambridge: Univ.Press, 1988. — 168 p.